

(५) आर्थिक सुधारणा, वृद्धि आणि विकास – क्षेत्रीय वाढ, पंचवार्षिक योजना व विकास कार्यक्रम

- १) ..... यावर्षी बाँबे प्लॅन तयार करण्यात आला होता
१) १९५०   २) १९४७   ३) १९३०   ४) १९४४
- 1) In the year, 'Bombay Plan' was prepared for the development of Indian Economy.
1) 1950   2) 1947   3) 1930   4) 1944
- २) खालील विधाने विचारात घ्या :
a) भारत सरकारने २४ जुलै १९९१ रोजी नवीन औद्योगिक धोरण जाहीर केले.
b) या धोरणामुळे सरकारसाठी राखीव असलेल्या उद्योगांची संख्या १० पर्यंत कमी झाली.
वरीलपैकी कोणती विधाने बरोबर आहे/आहेत ?
१) (a) बरोबर आहे   २) (b) बरोबर आहे
३) दोन्ही (a) (b) आणि बरोबर आहेत   ४) वरीलपैकी नाही
- 2) Consider the following statements :
a) The Government of India announced a New Industrial Policy on July 24, 1991.
b) The policy reduced the number of industries reserved for the government to 10.
Which of the statements given above is/are correct ?
1) (a) is correct   2) (b) is correct
3) Both (a) and (b) are correct   4) None of the above
- ३) जुलै १९९१ पासून अर्थव्यवस्थेतील पुरवठा बाजू सुधारण्यासाठी व्यापक उदारीकरणाचे उपाय लागू केले जात आहेत. यातील अधिक महत्त्वाचे आहेत :
अ) व्यापार आणि भांडवल प्रवाह सुधारणा   ब) औद्योगिक विनियंत्रण
क) निर्गुतवणूक आणि सार्वजनिक उद्योग सुधारणा   ड) वित्तीय क्षेत्र सुधारणा
पर्यायी उत्तरे :
१) अ आणि ब   २) क आणि ड   ३) अ, ब आणि क   ४) अ, ब, क आणि ड
- 3) Since July 1991, comprehensive liberalization measures have been undertaken to improve the supply side of the economy. Among these the more important are :
a) Trade and capital flows reforms
b) Industrial deregulation
c) Disinvestment and Public Enterprises Reforms
d) Financial sector reforms
Answer Options :
1) a and b   2) c and d   3) a, b and c   4) a, b, c and d
- ४) खालील विधाने विचारात घ्या :
अ) पीएम वाजपेयी सरकारने १९९९ मध्ये नवीन निर्गुतवणूक विभाग तयार केला.
ब) २००१ मध्ये निर्गुतवणूक विभाग पूर्ण मंत्रालय बनले.
वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने योग्य आहेत ?
पर्यायी उत्तरे :
१) केवळ अ   २) केवळ ब   ३) दोन्ही अ आणि ब   ४) वरीलपैकी नाही

- 4) Consider the following statements :
- a) Government of PM Vajpayee created new department of disinvestment in 1999.
b) Department of disinvestment became a full Ministry in 2001.
Which of the statement/s given above is/are correct ?

Answer Options :

- 1) Only a   2) Only b   3) Both a and b   4) None of the above

- ५) लीड्स २०२२ च्या सर्वेक्षण अहवालानुसार खालीलपैकी कोणती राज्ये फास्ट मूव्हर्स कामगिरी श्रेणीमध्ये आहे ?
अ) हरियाणा   ब) केरळ   क) राजस्थान   ड) तामिळनाडू

पर्यायी उत्तरे :

- १) अ आणि ब   २) अ आणि क   ३) ब आणि क   ४) क आणि ड

- 5) According to LEADS 2022 survey report which of the following States are in Fast Movers Performance Categories ?

- a) Haryana   b) Kerala   c) Rajasthan   d) Tamil Nadu

Answer options :

- 1) a and b   2) a and c   3) b and c   4) c and d

- ६) भारत सरकारने स्वीकारलेल्या स्थूल आर्थिक स्थिरीकरण कार्यक्रमात ..... यांचा समावेश होतो.
अ) औद्योगिक खुलेपणा   ब) वित्तीय सुधारणा   क) व्यवहारतोल समायोजन   ड) महागाई नियंत्रण

पर्यायी उत्तरे :

- १) अ, ब आणि क   २) अ, क आणि ड   ३) अ, ब आणि ड   ४) ब, क आणि ड

- 6) The Macroeconomic Stabilisation Programme adopted by the Government of India consist of

- a) Industrial deregulation   b) Fiscal correction
c) Balance of Payments adjustment   d) Control of inflation

Answer Options :

- 1) a, b and c   2) a, c and d   3) a, b and d   4) b, c and d

- ७) खालीलपैकी कोणता जागतिकीकरणाचा निकष नाही ?

- १) देशादेशांमधील व्यापारविषयक निर्बंध कमी करणे.   २) देशादेशांमध्ये भांडवलाचा मुक्त संचार
३) तंत्रज्ञानाचा मुक्त संचार   ४) विविध देशांमध्ये श्रमाचा मुक्त संचार नाही

- 7) Which of the following is not the parameter of the globalisation ?

- 1) Reduction of trade barriers among the nation-states
2) Free flow of capital among the nation-states
3) Free flow of technology
4) Not free movement of labour in different countries

- ८) आर्थिक विकासाचे आर्थिक घटक..... हे आहेत.

- अ) भांडवल निर्मिती   ब) विकास साधण्याची इच्छा
क) विक्रीयोग्य शेतमालाचे अधिक्थ   ड) विदेशी व्यापार

पर्यायी उत्तरे :

- १) ब, क व ड   २) अ, ब व क   ३) अ, ब व ड   ४) अ, क व ड

- 8) The economic factors in economic development are
a) Capital formation b) Desire to develop
c) Marketable surplus of agriculture d) Foreign trade
Answer Options :
1) b, c and d 2) a, b and c 3) a, b and d 4) a, c and d
- ९) वितरणात्मक विषमतेशी कोणत्या बाबी संबंधित आहेत ?
अ) लोकसंख्या वृद्धी ब) गरीबी क) बेरोजगारी ड) भाववाद
पर्यायी उत्तरे :
१) अ आणि ब २) फक्त ब ३) यापैकी सर्व ४) यापैकी नाही
- 9) Which things are relevant to distributional inequality?
a) Growth of population b) Poverty
c) Unemployment d) Inflation
Answer Options :
1) a and b 2) only b 3) all of the above 4) none of the above
- १०) दुसऱ्या पंचवार्षिक योजनेच्या आखणीमध्ये महालनोबीस प्रतिमानात ..... यावर भर दिलेला होता.
१) लघु उद्योग २) ग्रामीण उद्योग
३) माहिती-तंत्रज्ञान उद्योग ४) शाश्वत विकास
- 10) The Mahalanobis model adopted at the formation of II five year plan, emphasized on
1) Small scale industries 2) Rural industries
3) Information technology industries 4) Capital goods and investment goods
- ११) चौथ्या पंचवार्षिक योजनेत ..... वर विशेष भर देण्यात आला होता.
१) स्थैर्यासह विकास २) आर्थिक विकास आणि वृद्धी
३) वृद्धी आणि समता ४) शाश्वत विकास
- 11) The fourth five year plan was given special focus on
1) Growth with stability 2) Economic development and growth
3) Growth and equity 4) Sustainable development
- १२) पाचव्या पंचवार्षिक योजनेची मुख्य उद्दिष्टे कोणती होती ?
अ) दारिद्र्य निर्मूलन ब) स्वयंनिर्भरता प्राप्त करणे
क) उद्योगांचा विकास ड) स्थैर्यासह वृद्धी
पर्यायी उत्तरे :
१) फक्त अ २) अ आणि ब ३) फक्त क ४) वरीलपैकी काहीही नाही
- 12) Which things are relevant to distributional inequality?
a) Poverty alleviation b) selfsufficiency attainment
c) Industry development d) growth with stability
Answer Options :
1) only a 2) a and b 3) only c 4) none of the above

१३) दहाव्या योजनेत कोणत्या बाबी साध्य करणे शक्य झाले नाही?

- अ) दारिद्र्य पातळी कमी करणे
ब) बेरोजगार पातळी कमी करणे
क) स्थूल बचतीची पातळी
ड) परकीय चलनाचा साठा

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ
२) अ आणि ब
३) ब आणि क
४) यापैकी सर्व

13) Which things could not be achieved in tenth plan ?

- a) To reduce poverty level
b) To reduce unemployment level
c) Gross domestic saving level
d) Foreign exchange reserve

Answer Options :

- 1) Only a
2) a and b
3) b and c
4) All of the above

१४) दहाव्या पंचवार्षिक योजनेत एकूण खर्चाच्या २२.८ टक्के वाटपासह ..... क्षेत्र हे दुसऱ्या क्रमांकावर होते.

- १) वाहतूक आणि दळणवळण
२) सामाजिक सेवा
३) माहिती-तंत्रज्ञान
४) लघुउद्योग

14) The sector came second with allocation of 22.8 per cent of total outlay of 10th five year plan.

- 1) Transport and communication
2) Social services
3) Information technology
4) Small scale industries

१५) शुम्पिटर यांच्या मते,

- अ) विकास म्हणजे स्थितीशील स्थितीत खंडीत आणि उत्स्फूर्त बदल होय.
ब) तर वृद्धी म्हणजे क्रमशः आणि स्थिर दीर्घकालीन बदल, जो हळुवार बचत आणि लोकसंख्या वाढीमुळे होतो.
वरीलपैकी कोणते विधान योग्य आहे/त?

- १) अ फक्त
२) ब फक्त
३) अ आणि ब
४) वरीलपैकी कोणतेही नाही

15) According to Schumpeter,

- a) Development is a discontinuous and spontaneous change in the stationary state.
b) While growth is a gradual and steady change in the long run which, comes about by a gradual increase in the rate of savings and population.

Which of the statement above is/are correct ?

- 1) a only
2) b only
3) a and b
4) None of the above

१६) संतुलित वृद्धी सिद्धांतानुसार ..... मध्ये संतुलनाची गरज आहे.

- अ) उपभोग्य वस्तू व औद्योगिक वस्तू
ब) भांडवली वस्तू व औद्योगिक वस्तू
क) कृषी क्षेत्र व औद्योगिक क्षेत्र
ड) अर्थव्यवस्थेतील सर्व क्षेत्र

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ
२) फक्त क
३) फक्त ड
४) फक्त अ आणि ब

16) Balanced growth theory requires balance between .....

- a) Consumer goods and industrial goods
b) Capital goods and industrial goods
c) Agricultural sector and industrial sector
d) All sectors in the economy

Answer Options :

- 1) Only a
2) Only c
3) Only d
4) Only a and b

१७) भारतीय आर्थव्यवस्थेच्या दीर्घकालीन शाश्वत विकासाठी शासनाने योजलेले उपाय.....

- अ) समाजातील असुरक्षित घटक आणि व्यापार क्षेत्रासाठी सुरक्षितता जाळे.
ब) पायाभूत सुविधावरील भांडवली खर्चात मोठी वाढ.
क) मध्यमकालीन मागणी पूर्वपदावर आणणे.
ड) पुरवठा बाजू उपायांची आक्रमक अंमलबजावणी.
खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडा.

- १) फक्त अ   २) फक्त ब   ३) अ आणि ब   ४) अ, ब, क आणि ड

17) Which measures have been implemented by the government of India to prepare the economy for a sustained long-term expansion ?

- A) Bouquet of safety-nets to vulnerable sections of society and business sector.
B) Significant increase in capital expenditure on infrastructure.
C) To build back medium-term demand.
D) Aggressively implemented supply-side measures.

Choose the correct option.

- 1) Only A   2) Only B   3) A and B   4) A, B, C and D

१८) विविध योजना दस्तऐवजातून नियोजनातून नियोजनाची दीर्घकालीन उद्दिष्ट्ये खालीलप्रमाणे दिसून येतात.

- अ) आर्थिक वृद्धी, आत्मनिर्भरता   ब) बेकारी निर्मूलन, उत्पन्न विषमता घट
क) गरिबी निर्मूलन, आधुनिकीकरण   ड) समावेशक आणि शाश्वत वृद्धी

पर्यायी उत्तरे :

- १) अ फक्त   २) ब फक्त   ३) क फक्त   ४) अ, ब, क आणि ड

18) The long-term objectives of economic planning, as spelt out in various plan documents have been as follows :

- a) Economic growth, self-reliance
b) Removal of unemployment, reduction in income inequalities
c) Elimination of poverty, modernization
d) Inclusiveness and sustainability of growth

Answer Options :

- 1) a only   2) b only   3) c only   4) a, b, c and d

१९) योजना निर्मिती आणि यशासाठी पुढील बाबींची गरज असते :

- अ) नियोजन आयोग, आकडेवारी, उद्दिष्टे   ब) लक्ष्ये आणि अग्रक्रम निश्चिती, संसाधन संकलन
क) अभ्रष्ट आणि कार्यक्षम प्रशासन, योग्य विकास धोरण   ड) प्रशासन काटकसर, शिक्षणाचा पाया

पर्यायी उत्तरे :

- १) अ फक्त   २) अ आणि ब   ३) अ, ब आणि क   ४) अ, ब, क आणि ड

19) The formulation and success of a plan require the following :

- a) Planning Commission, Statistical data, Objectives
b) Fixation of Targets and Priorities, Mobilisation of Resources
c) Inccorrupt and Efficient Administration, Proper Development Policy
d) Economy in Administration, Education base

Answer Options :

- 1) a only   2) a and b   3) a, b and c   4) a, b, c and d

२०) नागरीकरण म्हणजे .....

- अ) शहरांमध्ये लोकसंख्येचे केंद्रीकरण
- ब) शहरांमध्ये लोकसंख्येचे विकेंद्रीकरण
- क) खेड्यात लोकसंख्येचे केंद्रीकरण
- ड) लोकसंख्येच्या घनतेत वाढ

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ   २) फक्त अ आणि ब   ३) फक्त अ आणि ड   ४) वरीलपैकी सर्व

20) Urbanization means .....

- a) Centralization of population in the cities
- b) Decentralization of population in the cities
- c) Centralization of population in villages
- d) Increase in density of population

Answer Options :

- 1) Only a   2) Only a and b   3) Only a and d   4) All of the above

२१) ..... ही भारतीय आर्थिक नियोजनाची मुख्य उद्दिष्टे आहेत.

- १) आर्थिक वाढ   २) आत्मनिर्भरता   ३) रोजगार कमी करणे   ४) गरिबी दूर करणे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a) फक्त (b)   २) (a), (b) आणि फक्त (c)
३) (a), (b) आणि (d)   ४) वरील सर्व

21) are the main objectives of Indian economic planning.

- a) Economic growth   b) Self-reliance
- c) Reducing employment   d) Elimination of poverty

Answer options :

- 1) (a) and (b)   2) (a), (b) and (c)   3) (a), (b)and(d)   4) All of the above

२२) NITI आयोगाच्या संदर्भात, खालीलपैकी कोणती विधाने सत्य आहेत ?

- a) केंद्र आणि राज्य सरकारांसाठी 'थिंक टँक' म्हणून काम करते.
- b) संबंधित धोरणात्मक आणि तांत्रिक सल्ला दिला जातो.
- c) तंत्रज्ञान सुधारणा आणि क्षमता वाढवण्यावर भर द्या.
- d) कार्यक्रमांच्या अंमलबजावणीचे परीक्षण आणि मूल्यांकन करू नका.

Answer Options :

- १) a आणि b फक्त   २) c आणि d फक्त   ३) a, b आणि c फक्त   ४) वरील सर्व

22) With regards to NITI Aayog, which of the following statements are true ?

- a) Works as 'Think tank' for Central and State Governments.
- b) Relevant strategic and technical advice is given.
- c) Focus on technology upgradation and capacity building.
- d) Do not monitor and evaluate the implementation of programmes.

Answer Options :

- 1) a and b only   2) c and d only   3) a, b and c only   4) all of the above

- २३) विशेष प्रदेश विकास कार्यक्रम यासाठी तयार करण्यात आला .....
- अ) दारिद्र्य निर्मूलन व रोजगार वाढ
ब) डोंगराळ व आदिवासी भागाचा विकास
क) दुष्काळग्रस्त भागात विकास
ड) ग्रामीण भागात औद्योगिकरण

पर्यायी उत्तरे :

- १) अ फक्त
२) ब आणि ड फक्त
३) ब आणि क फक्त
४) ड फक्त

- 23) Special Area Development Programme has been formulated for
- a) Poverty eradication and employment growth
b) To develop hilly and tribal area
c) To develop drought prone area
d) Industrialization in the rural area

Answer Options :

- 1) a only
2) b and d only
3) b and c only
4) d only

- २४) खालीलपैकी योग्य जोडी ओळखा. (आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे सिद्धांत) :

- a) तौलनिक लाभाचा सिद्धांत – अँडम स्मिथ
b) उत्पादन घटक प्रमाण सिद्धांत – हेक्चर ओलिन
c) केवळ लाभाचा सिद्धांत – रिकार्डो

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a), (c)
२) फक्त (b)
३) फक्त (c)
४) फक्त (a), (b)

- 24) Select the correct pairs of the following. (theories of international trade) :

- a) The doctrine of comparative costs - Adam Smith
b) Factor proportion theorem - Heckscher Ohlin
c) The law of absolute cost advantages - Ricardo

Answer options :

- 1) Only (a), (c)
2) Only (b)
3) Only (c)
4) Only (a), (b)

- २५) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी (IMF) ने १९९१ मध्ये भारताला मदत देण्यासाठी खालीलपैकी कोणती अट ठेवली होती?

- १) आयात शुल्कात वाढ
२) निर्यातीत वाढ
३) भारतीय रुपयाचे अवमूल्यन
४) आंतरराष्ट्रीय व्यापार कमी करा

- 25) Which of the following condition was laid down by IMF in 1991, for the grant of assistance to India ?

- 1) Raise the import duty
2) Grow the export
3) Devaluation of the Indian Rupee
4) Reduce international trade

- २६) सरकारने ..... स्वरूपात भांडवली प्रवाहाचे उदारीकरण केले.

- १) प्रत्यक्ष विदेशी गुंतवणूक
२) बहुराष्ट्रीय कंपन्यांवर नियंत्रण
३) सार्वजनिक उपक्रमांना प्रोत्साहन
४) भारतीय उद्योगांना प्रोत्साहन

- 26) The government also liberalised the capital flows in form of .....

- 1) FDI
2) Control on MNC's
3) Promotion of PSU's
4) Promotion of Indian industries

- २७) १९९१ च्या सुरुवातीला भारतात प्रमुख आर्थिक संकट अनुभवास आले. या संकटातून उद्भवलेल्या समस्या सोडविण्यासाठी सरकारने पुढील कार्यक्रम सुरू केला :
- समग्र आर्थिक स्थिरीकरण
  - संरचनात्मक सुधारणा
  - राष्ट्रीय शिक्षण धोरण

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a)   २) फक्त (b)   ३) दोन्ही (a) आणि (b)   ४) फक्त (c)

- 27) In early 1991, a major economic crisis surfaced in India. To tackle the problems emanating from this crisis, the government introduced a programme of :

- Macro economic stabilization
- Structural reforms
- National education policy

Which of the following is correct ?

- 1) Only (a)   2) Only (b)   3) Both the (a) and (b)   4) Only (c)

- २८) दिपा नायर यांनी जागतिकीकरणाची व्याख्या अशी दिली :

- देशाच्या राजकीय सीमा ओलांडून आर्थिक कार्यात कपात.
- देशाच्या राजकीय सीमा ओलांडून आर्थिक क्रियांचा विस्तार.
- औद्योगिक क्षेत्रासाठी जागतिक बाजाराचा उदय.
- शेती व औद्योगिक क्षेत्रासाठी जागतिक बाजाराचा उदय.

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a)   २) (b)   ३) (c)   ४) (a) आणि (d)

- 28) Deepa Nayar defined Globalisation as :

- Reduction in economic activities across political boundaries of nation.
- Expansion of economic activities across political boundaries of nation.
- The emergence of global markets for industrial sector only.
- The emergence of global market for agricultural and industrial market.

Answer options :

- 1) (a)   2) (b)   3) (c)   4) (a) and (d)

- २९) उदारीकरण हे आर्थिक वृद्धी व लोककल्याणासाठी प्रोत्साहन देणारे आहे असे कोणी सांगितले आहे ?

- महमद युनुस
- अॅडम स्मिथ
- मनमोहन सिंग
- एम. एस. स्वामिनाथन

- 29) Who said that liberalization is going to promote economic growth and public welfare ?

- Mohammad Yunus
- Adam Smith
- Manmohan Singh
- M. S. Swaminathan

३०) जुलै १९९१ पासून सरकारने व्यापार क्षेत्रात सुधारणांची मालिका सुरू केली असून त्यांचा हेतू भारतीय अर्थव्यवस्था उर्वरित जगाशी उत्तम जोडणे हा आहे. त्यात पुढील प्रमुख सुधारणा उपाय होते;

- रुपयाचे अवमूल्यन
- रुपयाची परिवर्तनीयता प्रथम व्यापार आणि नंतर चालू खात्यावर
- आयात शिथिलीकरण आणि व्यापाराचे बिगर सरकारीकरण
- निर्यात वृद्धी उपाय

पर्यायी उत्तरे :

- फक्त (a) आणि (b)
- फक्त (c) आणि (d)
- फक्त (a), (b) आणि (c)
- सर्व (a), (b), (c) आणि (d)

30) Since July 1991, the government has introduced a series of reforms in the trade sector which are aimed to help integration of the Indian economy better with the rest of the world. Among these the reform measures consisted of;

- Devaluation of the rupee
- Convertibility of rupee first on trade account and then on current account
- Liberalization of import, and decanlisation of trade
- Measures to promote exports

Which of the following is correct ?

- Only (a) and (b)
- Only (c) and (d)
- Only (a), (b) and (c)
- All the (a), (b), (c) and (d)

३१) भारतातील सुधारणा धोरणामुळे बँकातील विदेशी गुंतवणूक ..... टक्के पर्यंत वाढविण्यात आली.

- ५१
- ६४
- ५४
- ७४

31) The reform policies raised the foreign investment limit in banks upto ..... percent.

- 51
- 64
- 54
- 74

उत्तरे

५) आर्थिक सुधारणा, वृद्धी आणि विकास – क्षेत्रीय वाढ, पंचवार्षिक योजना व विकास कार्यक्रम

१-४	२-१	३-४	४-३	५-३	६-४	७-४	८-४	९-३	१०-४
११-१	१२-२	१३-२	१४-२	१५-३	१६-३	१७-३	१८-४	१९-४	२०-१
२१-३	२२-३	२३-३	२४-२	२५-३	२६-१	२७-३	२८-२	२९-२	३०-४
३१-४									